

Jaarverslag 2018

on
der
wijs
muse
um

IN PERSPECTIEF

terugblik <i>Ambitie en realiteitszin</i>	4
tentoonstellingen	6
bereik	12
educatie	15
randprogrammering	18
marketing en communicatie	21
collectie, onderzoek en internationale samenwerking	27
verdienvermogen	33
organisatie en gebouw	34
informatieraster	40
financiën	42

Ambitie en realiteitszin

Het jaar 2018 ging de geschiedenis in als het warmste ooit sinds het KNMI begon met registreren. Vanaf mei kwamen de temperaturen regelmatig boven de 30 graden en dat was zowel in als buiten het museum goed te merken.

Het museum had een redelijk goed jaar. De eerste maanden van 2018 liep nog de zeer geprezen tentoonstelling *Van het Naadje en de Kous*. Daarna liep de zomertentoonstelling *RAGES*, vanaf november gevolgd door *In Perspectief*, over de ontwikkeling van het tekenonderwijs. Zeker voor de eerste twee tentoonstellingen was er ruime aandacht in de media. Daarnaast organiseerde het museum in samenwerking met andere partijen in 2018 drie kleinere exposities.

Toch bleven de bezoekerscijfers ongeveer gelijk aan die van 2017. Of dit te maken had met het warme weer? Vast wel voor een deel, maar er is in ieder geval nog werk aan de winkel ten aanzien van het publieksbereik van het museum.

De randprogrammering vroeg in 2018 veel aandacht. Gedurende het jaar werden er rondom actuele ontwikkelingen, de tentoonstellingen en de Dordtse mijlpalen met wisselend succes vele activiteiten, programma's en bijeenkomsten georganiseerd. Groot succes waren bijvoorbeeld de Dordtse museumnacht en de afleveringen van de Museum Jeugd Universiteit, die verschillende tekentechnieken behandelden. Minder liepen o.m. de lezingen met de wat 'moeilijkere' onderwerpen.

De sinds april 2018 aangelegde tuin rondom het museum kreeg het door de warme zomer meteen flink te verduren. Maar de nieuwe aanplant heeft het gelukkig voor het grootste deel zelf of met de hulp en inzet van veel vrijwilligers voor het merendeel overleefd. Met de realisatie van de tuin is gebouw De Holland nu bijna geheel in oude luister hersteld. Alleen het terugbrengen van een replica van de oorspronkelijke schoorsteen staat nog op het wensenlijstje.

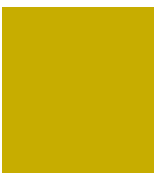

2018 was in nog meer opzichten een bijzonder jaar. In september kondigde directeur Tijs van Ruiten zijn afscheid per 31 december 2018 aan. Hij was sinds 2005 directeur. Met zijn kennis en energie, zijn specifieke uitstraling en verbale mogelijkheden heeft hij sindsdien het Onderwijsmuseum vorm gegeven en bekendheid verschaft. Na 36 jaar tomeloos werken voor het museum was stoppen een begrijpelijke stap. Maar tegelijkertijd ook het verlies van een markante persoonlijkheid met een enorme kennis van de collectie en een originele kijk op de toekomst van het museum.

Vele vrijwilligers zetten zich voor het museum in. Het kan niet genoeg gezegd worden, zonder hun inzet en enthousiasme kan het Onderwijsmuseum niet bestaan. Zij zijn de eerste schakel tussen onze bezoekers en het museum, helpen om de enorme collectie van het museum te ontsluiten, onderhouden tuin en gebouw, fotograferen, doen administratief ondersteunend werk, helpen met het rondbrengen van promotiemateriaal etc. etc. Zij waren daarmee ook in 2018 een onmisbare steun voor het kleine team vaste medewerkers.

Het professionele team van het museum, de medewerkers in vaste dienst, leverde ook in 2018 weer een geweldige prestatie. In de wirwar van prioriteiten is het voortdurend hectisch op de werkvloer. Tegelijkertijd blijft het ambitieniveau hoog. Maar uit dit jaarverslag blijkt, dat niet alles kan. Soms ontbreekt de menskracht om projecten op te zetten of verder te ontwikkelen. De verhouding tussen ambitie en realiteitszin komt binnen de professionele organisatie van het Onderwijsmuseum regelmatig ter sprake. Dat gebeurde in 2018, dat zal ook in 2019 en in de jaren daarop het geval zijn. Bewuste keuzen maken, niveau tonen, mensen aanspreken; het Onderwijsmuseum kan voorlopig in ieder geval vooruit!

Petra Reijnhoudt, directeur

Tentoonstellingen

Gerealiseerd

Van het Naadje en de Kous

De tentoonstelling *Van het Naadje en de Kous*, in juni 2017 geopend, heeft tot het einde van de looptijd gezorgd voor een gestage stroom aan enthousiaste, voornamelijk vrouwelijke, bezoekers. Zij maakten gretig gebruik van de mogelijkheid om ook zelf onder leiding van de dagelijks aanwezige vrijwilligers de brei- of haakpennen ter hand te nemen. Op 27 mei werd de tentoonstelling feestelijk afgesloten met een spetterende modeshow van het jonge talent Arniko Knobbe. Rondom de tentoonstelling werden maandelijks handwerkworkshops en evenementen georganiseerd.

Point of View

Kun je elkaar begrijpen, als je niet weet wat de ander ziet? Het fotografie project *Point of View - Zie jij wat ik zie?* (POV), georganiseerd door Stichting Picture Foundation en in het Onderwijsmuseum te zien, liet vluchtelingen en buurtbewoners foto's maken van hun omgeving, om deze daarna gezamenlijk te bespreken. Het project werd op 1 juni in het Onderwijsmuseum afgesloten met de opening van een tentoonstelling van de geselecteerde foto's met de bijbehorende verhalen. De opening werd verricht door de hoofdredacteur van AD De Dordtenaar en was, met ruim honderd enthousiaste gasten, een groot succes.

Rages – Van zweeptol tot spinner, beleef het zelf!

Vrolijk gelach en gegil klonken deze zomer door de tentoonstellingsruimten van het museum. Van 26 juni t/m 28 oktober was de tentoonstelling *Rages te beleven*. Te beleven inderdaad, want *Rages – Van zweeptol tot spinner, beleef het zelf!* was een tentoonstelling om actief aan deel te nemen. Van verzamelingen sigarenbandjes tot Furby's, van bikkels tot Beyblades en van flippo's tot squishies; vele rages die de afgelopen decennia populair waren op het schoolplein kwamen voorbij. Niet enkel achter het glas van een vitrine, maar ook daarbuiten, om mee te spelen. En dat werd er volop: deze tentoonstelling had een grote aantrekkingskracht op gezinnen. Ook de pers had veel aandacht voor de tentoonstelling; het Jeugdjournaal wijdde er een item aan en het programma *Trugkieke* van Omroep Zeeland nam een hele reportage in de tentoonstelling op.

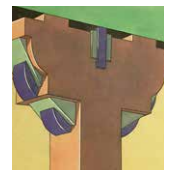
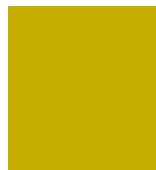
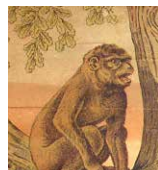
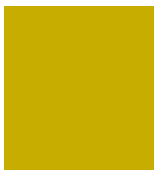
Rages was een geslaagde tentoonstelling: interactie en beleving zijn sleutelwoorden voor een moderne expositie, waarmee museumbezoek aantrekkelijk gemaakt kan worden voor familiebezoek. Het hierbij inhaken op jeugdcultuur, zoals *rages*, was daarbij een goede zet. Opvallend was dat een aansprekende, interactieve tentoonstelling, niet direct digitale middelen en *touchscreens* vereist. Als voornamelijk analoge tentoonstelling werden er in *Rages* - met uitzondering van twee arcadesystemen - geen digitale middelen ingezet. Ouderwets spelen met houten tollen, hoepels en kneedbare knuffels bleek anno 2018 nog ongekend populair.

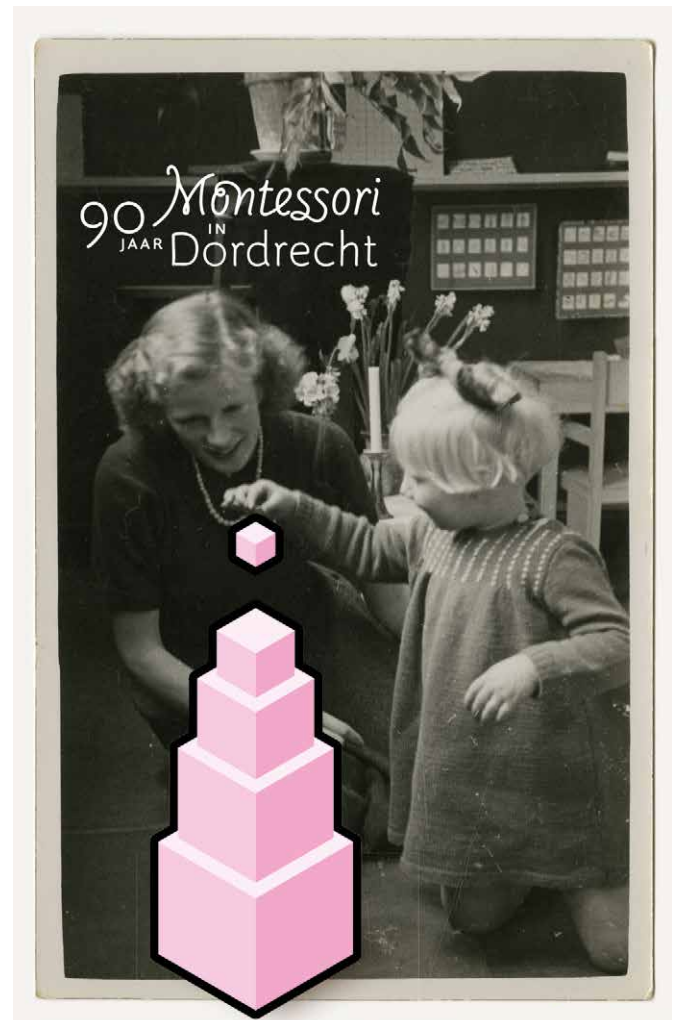
School van de Toekomst

Tussen 1 augustus en 23 september was de *School van de Toekomst* te zien in het museum. Deze presentatie toonde kunstwerken, die de toekomst van het onderwijs symboliseren. Studenten van zeven kunst-academies in Nederland maakten de installaties en projecten ter gelegenheid van de viering van het honderdjarig jubileum van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Anders dan bij andere toekomstscenario's, waarbij vaak wetenschappers het voortouw nemen, waren het hier vormgevers en kunstenaars, die zich lieten inspireren door ideeën rond de toekomst van het onderwijs. De tentoonstelling was korte tijd in het museum te zien en trok geen noemenswaardig extra publiek. Dat was waarschijnlijk te wijten aan de meer kunstzinnige insteek van de tentoonstelling, die niet aansloot bij de verwachtingen van de doelgroepen die ons museum bezoeken.

90 jaar Montessori in Dordrecht

Ter gelegenheid van het negentigjarig bestaan van de Dordtse Montessorischool werd op 29 september door wethouder Piet Sleeking de tentoonstelling *90 jaar Montessori-onderwijs in Dordrecht* geopend. De tentoonstelling gaf inzicht in de ontwikkeling van het montessori-onderwijs en liet archiefmateriaal van de school zien. De tentoonstelling is tot stand gekomen in samenwerking met Montessori Kind Centrum Mozaïek en trok een veelal specifiek Dordts publiek, dat een band heeft met de montessorischool.

In Perspectief, de mooiste tekeningen uit de collectie

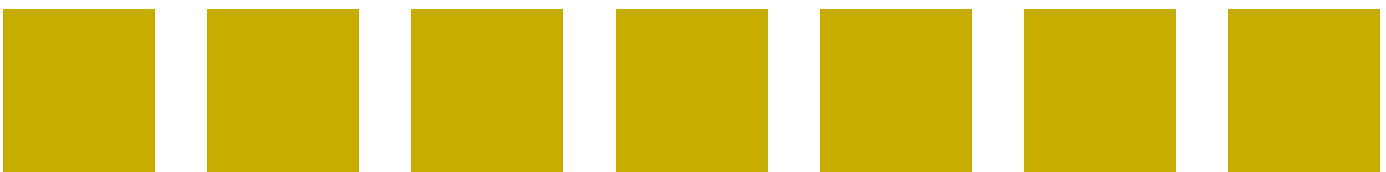
Op 9 november opende de tentoonstelling *In Perspectief* met de mooiste tekeningen uit de collectie van het museum. Ongeveer 700 tekeningen van leerlingen door de decennia heen laten de ontwikkeling van het schoolvak tekenen zien. Bij de voorbereiding van de tentoonstelling werd samengewerkt met kunstenaars, scholen in de regio, studenten van kunstacademies in Nederland en andere musea. De tentoonstelling is vormgegeven door Rianne Makkink van Studio Makkink & Beij. Rondom deze tentoonstelling organiseert het museum diverse workshops, familiedagen en evenementen.

Niet gerealiseerd en in voorbereiding

Het voor oktober 2018 geplande project *Absent* (over jongeren die om uiteenlopende redenen langdurig niet naar school gaan) is helaas niet doorgegaan. Dit wegens het ontbreken van menskracht om fondsen aan te vragen voor de realisatie van dit project. In 2019 wordt met fotografe Karine Versluis bekeken of het project in 2020 in samenwerking met externe partijen, alsnog uitgevoerd kan worden.

In 2018 is het onderzoek gestart voor een aantal tentoonstellingen die in 2019 of 2020 waarschijnlijk zullen openen:

- Een tentoonstelling over honderd jaar Onderwijsraad, *Wijze Raad* geheten. Deze tentoonstelling wordt in opdracht van en in nauwe samenwerking met de Onderwijsraad ontwikkeld. (Geopend februari 2019)
- Een tentoonstelling in samenwerking met het GRID, Grafisch Museum in Groningen en Noordhoff Uitgevers over *De Bosatlas*. (Opent november 2019)
- Een tentoonstelling over het onderwijs in Suriname.
- Een tentoonstelling over de zogenaamde 'bruine' boekjes: illustraties in schoolboeken, kinderboeken, jeugdromans etc., die erop gericht waren jonge mensen 'warm' te maken voor het nationaal-socialistische gedachtegoed. Met dit op het schoolkind gerichte drukwerk werd een geestelijk fundament gelegd voor nationalisme, rassen bewustzijn, tucht, strijdbaarheid en een opofferingsgezindheid die tot het uiterste ging. Voor deze tentoonstelling wordt samengewerkt met auteur en onderzoeker Gerard Groeneveld en met de Universiteit van Würzburg.

Vaste opstelling

Onderwijs – over vroeger, van later, voor nu

In de vaste presentatie *Onderwijs – over vroeger, van later, voor nu* vertelt het Nationaal Onderwijsmuseum het verhaal van de geschiedenis en de ontwikkeling van het onderwijs in Nederland. De objecten in deze tentoonstelling roepen herinneringen op, zijn aanleiding voor interactie tussen jong en oud. Afgelopen jaar werd de vaste presentatie uitgebreid met de 18e eeuwse boekenkast van de Maatschappij tot 't Nut van 't Algemeen. In deze boekenkast staat de bijzondere collectie boeken van het Nut, die het museum een aantal jaren geleden geschonken kreeg. Een deel van de boeken is voor bezoekers in te zien. Daarvoor is een speciale leeshoek ingericht.

MOOI – voor het onderwijs gemaakt

De tweede vaste presentatie van het museum, eveneens in de kelderverdieping van het museum, begon in 2018 de eerste 'slijtage' te vertonen. Door de manier van presenteren (een veelal open-depot-opstelling) is de collectie kwetsbaar. Zo kunnen bezoekers de objecten aanraken en ermee 'spelen', waardoor het geheel er al snel rommelig uitziet. Ook werden verschillende objecten in 2018 tijdelijk of langdurig verwijderd voor bruiklenen of digitaliseringswerkzaamheden. Voor 2019 zijn plannen in de maak om deze presentatie aan te passen.

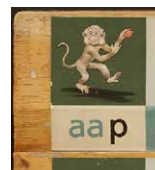
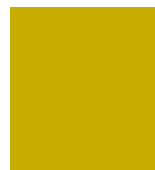
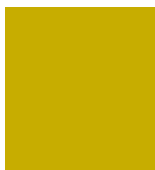
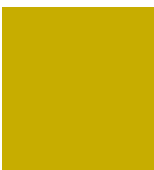
Bezoekersgids vaste tentoonstellingen

Voor bezoekers van het museum is een bezoekersgids beschikbaar. Deze gids geeft meer achtergrondinformatie bij de objecten in de vaste opstelling. De gids wordt als leenexemplaar aan alle bezoekers beschikbaar gesteld, maar is ook te koop in de museumshop.

Projecten

Sanne's Synode – de kindersynode

In 2018 startte het project *Sanne's Synode*: een educatief project in het kader van de viering van vierhonderd jaar Dordtse Synode (1618/1619).

Het Onderwijsmuseum draagt met dit project bij aan de doelstelling van de gemeente Dordrecht om de historische mijlpalen in de stad te vieren. Het project behelst een combinatie van een animatie, een educatief project voor het basisonderwijs, een smartphone- en website-applicatie en een educatief project voor het voortgezet onderwijs.

In 2018 zijn de voorbereidingen voor het project door de verschillende participanten gestart. In 2019 krijgt het project zijn beslag, te beginnen in januari 2019. Dan vindt de première van de gemaakte animatie voor het onderwijs plaats. Ook de overige deelprojecten worden volgens planning in 2019 uitgevoerd.

Tentoonstellingen op locatie

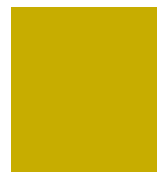
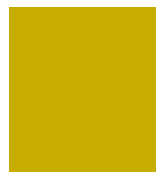
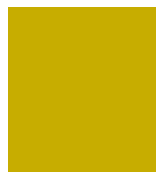
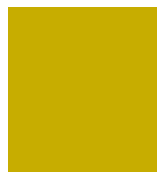
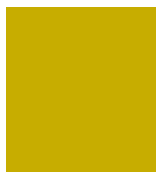
Dit Heilzaam Toezigt, 100 jaar onderwijsverslag

Van 17 januari t/m 4 maart was de tentoonstelling *Dit Heilzaam Toezigt*, 100 jaar onderwijsverslag te zien in het gebouw van de Tweede Kamer. Zo'n 17.500 bezoekers aan de Tweede Kamer bekeken de tentoonstelling. ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat, verzorgde dagelijks rondleidingen langs de tentoonstelling aan met name onderwijsgroepen.

Vrijheid, Blijheid? Diversiteit in ons onderwijs

Artikel 23 uit de Nederlandse grondwet bestond in 2017 honderd jaar. Dit grondwetartikel is uniek in de wereld: nergens bekostigt de overheid zo'n variëteit aan scholen als in Nederland. De tentoonstelling *Vrijheid, Blijheid? Diversiteit in ons onderwijs* vertelde het verhaal achter de gelijkheid en diversiteit in ons onderwijs, van vroeger tot nu. Dit deden we met schoolherinneringen en portretten van tien oud-leerlingen, elk uit een ander decennium. Een en ander werd aangevuld met schoolplaten, leermiddelen en objecten uit privébezit. Samen vertelden ze het verhaal over honderd jaar vrijheid en diversiteit in ons onderwijs.

T/m 2 april 2018 was de in samenwerking met het Onderwijsmuseum gemaakte tentoonstelling te zien in het Hof van Nederland. Zij trok daar ruim vierduizend bezoekers.

Bereik

Bezoekersaantallen

In 2018 was het totale bereik van het museum (binnen en buiten de muren van het gebouw) 52.109 personen. Daadwerkelijk kwamen 30.563 personen naar ons gebouw voor een individueel bezoek, een lezing, een activiteit in een gehuurde zaal of het volgen van een educatief programma. Bijna 48% van de bezoekers had een Museumkaart en iets meer dan 5% een Rotterdampas. Daarmee blijft het 'interne' bezoek zo'n 7% achter bij de prognose over 2018. Oorzaken daarvan zoeken we in de extreem warme zomer en het laten doorlopen van de tentoonstelling *Rages*; deze op families gerichte tentoonstelling was weliswaar mateeloos populair tijdens de vakanties, maar trok daarbuiten geen extra publiek.

Ruim 21.500 personen bezochten één van de externe tentoonstellingen, die het museum organiseerde in de Tweede Kamer en het Hof van Nederland. Dat was ruim boven het gestelde doel van 20.000 bezoekers. Het museum is, nog steeds als een van de weinige musea in Nederland, dagelijks geopend tussen 9.00 en 17.00 uur en op zondag vanaf 11.00 uur. Al met al bereikte het museum op een paar procenten na het gestelde doel van 53.000 bezoekers.

	2016	2017*	2018
Individueel bezoek museum	29.122	25.169	20.323
Educatie/schoolgroepen (ook op locatie)	3.895	4.170	8.026
Lezingen, activiteiten, zaalverhuur (in huis)	2.562	2.243	2.214
Externe tentoonstellingen	6.781	8.015	21.546
Totaal	42.360	39.597	52.109

*)
In 2016 en 2017 werden de
categorieën 'individueel bezoek'
en 'educatie' iets anders ingedeeld,
vandaar het grote verschil tussen
2017 en 2018.

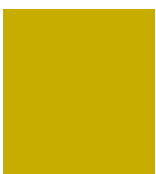
12

Doelgroepen

Nog steeds trekt het museum veel nieuwe bezoekers. Opvallend is dat de verwachte groei in herhaalbezoek wel zichtbaar is in bezoekersaantallen bij activiteiten met een herhaald aanbod, zoals de maandelijkse lezingen (25%), de MuseumJeugdUniversiteit (23,5%) en de randprogrammering bij tijdelijke tentoonstellingen. Het aantal bezoekers dat terugkomt voor enkel een museumbezoek stijgt minder snel dan gedacht. Uit het Continue Bezoekersonderzoek (Hendrik Beerda) komt naar voren, dat 36% zeker verwacht nogmaals terug te komen en 43% aangeeft waarschijnlijk terug te komen voor een bezoek. Uit de bezoekerscijfers van Museumkaarthouders (48% van onze bezoekers heeft een Museumkaart) blijkt, dat daarvan 10% in 2018 vaker terugkomt naar het museum.

Educatie

De afdeling Educatie van het Onderwijsmuseum is verantwoordelijk voor de ontplooiing van educatieve activiteiten voor jong en oud. In totaal verzorgden we 382 programma's voor een totaal aantal van 5776 bezoekers. Meer dan een zesde van het museale bezoek bestond uit gasten, die gebruik maakten van onze educatieve diensten. Dit nog eens exclusief de deelnemers aan de meer dan honderd familierondleidingen en diverse vakantieworkshops.

Een overzicht in cijfers

De afdeling Educatie verzorgde in 2018 in totaal 112 familievriendelijke instaprondleidingen, gaf een viertal wetenschappelijke gastcolleges en bracht 1159 leerlingen op tien verschillende scholen een bezoek voor een gastles.

	Aantal klanten	Aantal deelnemers	Verzorgde programma's
BSO	7	99	9
BO	34	1346	104
VO	7	425	35
HO	14	405	31
Volwassenen	67	1422	99
Gastles	10	1159	41
Anders	10	920	63
Begeleiders	-	357	-
Totaal	149	5776	382

Bestaande programma's

Het bestaande educatief aanbod voor het onderwijs is in 2018 verfijnd, maar niet gewijzigd. Onze programma's vertellen verhalen rond onderwijsgeschiedenis, die goed aansluiten bij de huidige tentoonstellingsvorm. Gedurende het verslagjaar is er aan verschillende programma's gesleuteld. Feedback van museumdocenten en scholen was hierbij cruciaal. Museumdocenten ondervinden direct, hoe een groep reageert op bepaalde onderdelen en zien of hier verandering in aangebracht moet worden. Het voortdurend evalueren en in contact blijven met scholen en museumdocenten zijn goede instrumenten om programma's actueel en kwalitatief hoog te houden. Er was in 2018 maar één docentendag. Dit omdat er geen directe aanleiding voor méér was, geen noodzaak ook, omdat we toch regelmatig contact onderhouden met de scholen.

Niet alleen voor het onderwijs worden er educatieve programma's aangeboden. In het kader van onze doorlopende leerlijn zijn er ook programma's voor volwassenen. Naast de rondleidingen *Topstukken van het Onderwijsmuseum en De Holland* en zijn schatten boden we in 2018 volwassenen ook het programma *Museumjournalisten* en de *Collectiequiz* aan. Helaas hebben we moeten concluderen, dat door de hoge licentiekosten en lage afname van de Collectiequiz het niet langer rendabel is dit programma in ons aanbod te handhaven. Met ingang van 2019 zal dit onderdeel dan ook verdwijnen. Er wordt actief gezocht naar nieuwe mogelijkheden om een interactieve quiz voor volwassenen te implementeren.

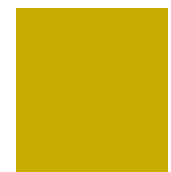
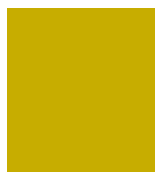
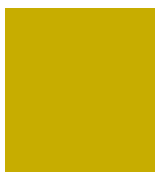
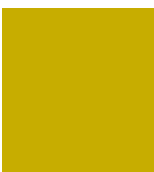
Onze *izi.TRAVEL audiotour* is in 2018 niet voorzien van nieuwe content. Er moet in eerste instantie gekeken worden naar mogelijkheden om meer bezoekers gebruik te laten maken van de tour. In de praktijk zien we dat de download voor de audiotour flink wat MB's betreft, een investering, die veel smartphonegebruikers – zeker in onze voornaamste bezoekersgroep, 50+ - niet graag maakt, ondanks de aanwezige gratis wifi. Wel staat voor 2019 een Engelstalige versie van de audiotour in de planning. Daarmee kunnen we onze internationale bezoekers beter verwelkomen.

MijnSchoolsUniek

Eind 2017 is het project *MijnSchoolsUniek* gelanceerd, ter gelegenheid van honderd jaar onderwijsvrijheid. Een uitzonderlijk ambitieus project, dat zich ten doel stelt scholen uit het basis- en voortgezet onderwijs door geheel Nederland te bereiken. Scholen kunnen via dit digitale platform deelnemen aan verschillende opdrachten in het kader van onderwijsvrijheid. In de klas kunnen leerlingen opdrachten maken om te laten zien, hoe uniek hun school wel niet is. Hoe meer scholen deelnemen, hoe beter te zien is dat alle scholen uniek zijn, hoe veelzijdig het onderwijs is. Helaas is gebleken, dat het lastig is scholen, met hun al overbezette curriculum, te motiveren actief deel te nemen aan dit vrijblijvende platform. Er is actief contact gezocht met scholen in Dordrecht, door deze te bellen en te bezoeken. Maar deze inspanningen zijn helaas zonder veel resultaat gebleven. Vanuit het museum blijven we het project wel ondersteunen, maar we zullen niet langer op actieve wijze kunnen investeren in het project.

Nieuwe programma's

Ter gelegenheid van de verlenging van de tentoonstelling *Rages* in het nieuwe schooljaar is het programma *Duurzaam Spelen* ontwikkeld. Een

programma, dat leerlingen in groep 5 t/m 8 bewust maakt van duurzaamheidskwesties in het kader van Rages door de afgelopen eeuw. Deze workshop is ontwikkeld in samenwerking met de jonge startup *Makeco Play*, een organisatie die zich specialiseert in workshops omtrent duurzaamheid. Door de beperkte looptijd van *Rages* kon de workshop niet lang aangeboden worden. Op dit moment wordt, mede door een student Culturele Maatschappelijke Vorming (tegenwoordig Social studies) van de Hogeschool Rotterdam, onderzoek gedaan naar een adaptatie van deze workshop op de vaste collectie.

Samenwerking

De afdeling Educatie kan al haar activiteiten niet alleen ontplooiën. Met lokale instanties, scholen en andersoortige organisaties wordt daarom met regelmaat samengewerkt.

Een belangrijke partner voor het Onderwijsmuseum in Dordrecht is het Servicebureau Onderwijs en Cultuur. Dit bureau faciliteert overkoepelende educatie-overleggen en -activiteiten en brengt verschillende Dordtse culturele- en erfgoedinstanties met elkaar in contact. Zo neemt het Onderwijsmuseum deel aan het *Cultuurmenu*, waarmee scholen per klas een gratis culturele activiteit kunnen ondernemen en de *Cultuursafari*, waarmee vierdeklassers van het VO op één dag een aantal culturele instanties in de stad langsgaan.

Een andere noemenswaardige samenwerking is *Project MEGA* van de Hogeschool Rotterdam, waarin we verschillende groepen studenten van de lerarenopleiding met speciaal door het museum uitgezette opdrachten begeleiden, zodat deze studenten educatieve praktijkervaring opdoen.

Het museum promoot actief *Museumkids*, met als doel feedback van kinderen te ontvangen op ons museum en onze programmering. Hierbij blijven we streven naar de certificering 'Kidsproof'.

In samenwerking met Lodder Events zijn wij jaarlijks prominent aanwezig op *Jeugdvakantieland*. Daar lieten we in 2018 liefst 3710 kinderen uit Rotterdam en omstreken op een leuke manier kennismaken met ons museum door kleinschalige activiteiten als het schrijven met kroontjespen en het oefenen met letters en leesplankjes.

Met de *Stichting Voorlezen* als 'inwonende' organisatie in het Onderwijsmuseum, organiseert de afdeling Educatie regelmatig activiteiten voor de kinderen die deelnemen aan activiteiten van Stichting Voorlezen. Voorbeelden: een exclusief bezoek aan de tentoonstelling *Rages* en vrije deelname aan de vakantiewerkshops.

Randprogrammering

Naast de tentoonstellingen organiseert het museum alleen, of in samenwerking met anderen, regelmatig activiteiten 's avonds of in het weekend voor diverse doelgroepen.

Lezingen

In 2018 werden er door het museum maandelijks lezingen georganiseerd op de eerste woensdag van de maand. Drie daarvan konden geen doorgang vinden vanwege gebrek aan belangstelling, maar de overige acht lezingen trokken een (langzaam) groeiend publiek van aandachtige toehoorders. De onderwerpen varieerden van het babybrein, via het Montessorionderwijs, tot een lezing over Diet Kramer. De lezingen in het museum trokken in 2018 iets meer dan tweehonderd bezoekers.

In samenwerking met de Vriendenvereniging werd daarnaast de jaarlijkse Frits Huiskamlezing georganiseerd, over de al of niet lezende jeugd. Vanuit de afdeling Collectie en onderzoek werd in 2018 vier keer een gastcollege op diverse Pabo's en universiteiten gegeven en zeven maal een lezing op locatie voor een divers publiek.

MuseumJeugdUniversiteit

Sinds 2017 is het Onderwijsmuseum deelnemer aan de MuseumJeugd-Universiteit en organiseert het in dat kader lezingen voor kinderen.

Gedurende de voorjaarsserie in 2018 *Van DJ tot straatvoetballer... Hoe word je het?* kwamen diverse 'hippe' beroepen aan bod. Helaas trokken deze colleges, met gemiddeld maar zeven deelnemers, weinig publiek. De zestig plaatsen die voor de najaarsserie *Tekenen, Tekenen, Tekenen: Teken je mee?* beschikbaar waren, zaten daarentegen al snel vol en kenden zelfs een wachtlijst.

Workshops en activiteiten

Bij de tentoonstelling *Van het Naadje en de Kous* waren er dagelijks in de tentoonstelling vrijwilligers aanwezig, die de bezoekers uitleg gaven over de tentoonstelling. De vrijwilligers ondersteunden de bezoekers ook bij het (leren) haken en breien. Deze opzet leverde een levendig middelpunt van de tentoonstelling op en werd zeer gewaardeerd. Hiernaast organiseerde het museum maandelijks een workshop voor beginnende of gevorderde handwerksters, over breien, haaktechnieken, borduren etc. Zeker de workshops van ingewijden, die bekendheid genieten in hun wereld,

waren snel vol geboekt. In februari organiseerden we samen met *De Breistaat* een zogenaamde *Vintage Knitting Meet Up*. Dat leverde een prachtig schouwspel op van bezoekers, die geheel in jaren '40 en '50-stijl aan het evenement deelnamen.

Praatjes bij een object

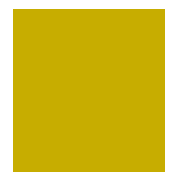
Maandelijks vertelt een van de vaste medewerkers van het museum óf een van de vele vrijwilligers iets over een object uit de vaste of wisselentoonstelling. Het geeft gelegenheid om wat dieper op een bepaald object in te gaan, extra objecten uit het depot te laten zien en met het geïnteresseerde publiek in gesprek te gaan. In 2018 demonstreerden we onder andere een (model-)brandspuit, vertelden iets over Montessori-materialen en over de opkomst en ondergang van de filmprojector in de klas.

Taxatiemiddagen

Drie keer per jaar organiseert het museum een taxatiemiddag. Daarop kunnen bezoekers langs komen met objecten en vragen stellen aan de conservator van het museum. Deze middagen trekken niet of nauwelijks extra publiek, daarom zullen we ze in 2019 niet meer organiseren.

Vakantieactiviteiten

Tijdens elke van de vijf schoolvakanties in de regio Midden organiseert het museum activiteiten voor de leeftijdsgroep tussen de 4 en 12 jaar en hun (groot-)ouders. In de voorjaarsvakantie genoten vele jonge bezoekers van de *Escaperoom*. In de meivakantie sloten we aan bij *Van het Naadje en de Kous* met onder andere het leren punniken, maar ook hebben we vooruitgekeken op de tentoonstelling *Rages* door met kinderen slijm te maken. In de herfstvakantie konden kinderen *squishies* maken, een activiteit waar in één week bijna vierhonderd kinderen aan deelnamen. In de kerstvakantie konden kinderen aan de slag met *bullet journal-posters* en *handlettering*. Zij versierden ook de ramen van de educatieve ruimte.

Diversen

Gedurende het jaar 2018 was het museum ook nog betrokken bij andere grote en kleine evenementen:

Jaarlijks doet het museum mee aan de *Open Monumentendagen* in Dordrecht en is dan het gehele weekend gratis toegankelijk. Elke dag ontvangt het museum dan een paar honderd bezoekers. In 2018 waren dat er iets minder dan in 2017 (413 bezoekers in 2018).

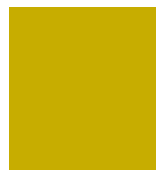
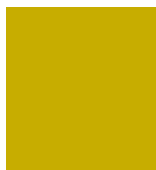
Groot succes was in oktober 2018 onze deelname aan de *Dordtse Cultuurnacht*, waarbij we diverse thematische activiteiten in het museum organiseerden voor de bezoekers. Met meer dan vierhonderd gasten was deze editie zeker geslaagd.

Een steeds groter wordend succes, voortgekomen uit een vrijwilligers-initiatief, is de tweemaandelijks georganiseerde *themamaaltijd*, compleet met pub-quiz. Buurtbewoners, vrienden van het museum en vaste en vrijwillige collega's schuiven aan bij deze maaltijden. De zeventig plekken zijn bijna altijd binnen een aantal dagen gereserveerd. Alhoewel dit soort activiteiten enigszins buiten het vaste programma van het museum valt, sluit zij wel erg goed aan bij de doelstelling van het museum om van betekenis te zijn voor de Dordtenaren en de buurtbewoners. In 2019 gaan we deze avonden maandelijks organiseren.

De jaarlijkse door het museumcafé georganiseerde Paas- en Kerstbrunch trekt daarentegen minder bezoekers; gemiddeld zo'n dertig per evenement.

Onderwijscafés

De voor 2018 geplande onderwijscafés, in samenwerking met onze partner Instondo, hebben geen doorgang gevonden wegens gebrek aan organisatiecapaciteit van zowel het museum als Instondo.

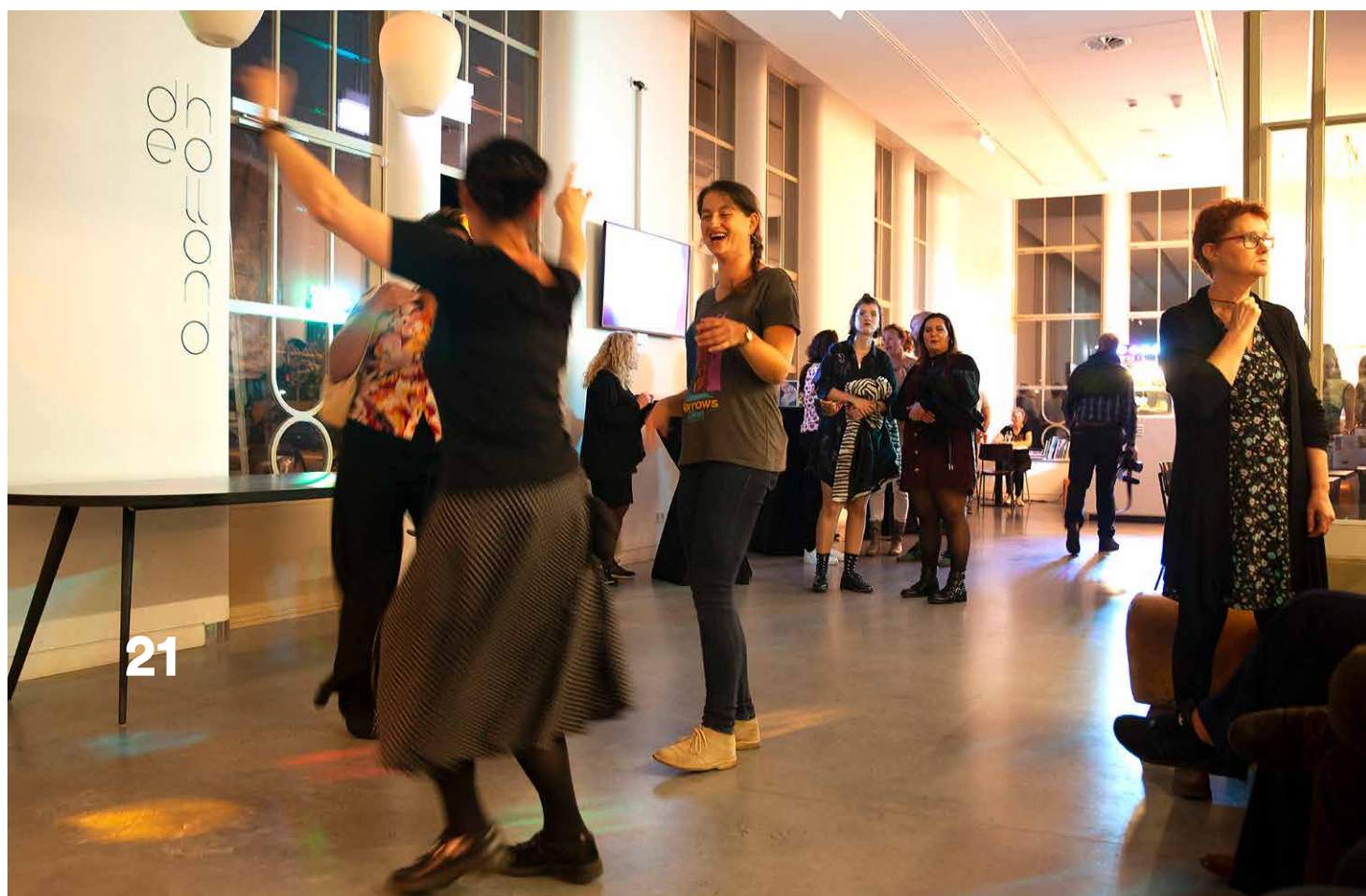
Marketing en Communicatie

In 2018 is naast de reguliere marketing en communicatie voor tentoonstellingen extra aandacht besteed aan tijdelijke exposities en uiteenlopende activiteiten in het museum rondom de tentoonstellingen. De randprogrammering met onder meer lezingen, workshops en evenementen, gaf het museum daarbij de gelegenheid om specifieke doelgroepen naar het museum te trekken en de betrokkenheid van bezoekers te verhogen. Dit sluit tevens aan bij de kerndoelen van het Onderwijsmuseum als dynamisch en modern museum. Niet eerder werden er in één jaar zoveel nieuwe tentoonstellingen en activiteiten georganiseerd in het Onderwijsmuseum.

Promotie en campagnes

Voor de tentoonstelling Rages is een betaalde outdoorcampagne ingezet op NS-stations in de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Noord-Brabant. Verder heeft het museum gericht ingezet op free publicity en actief samenwerking gezocht met partners om het museale aanbod gericht onder de aandacht van de diverse publieksgroepen te brengen.

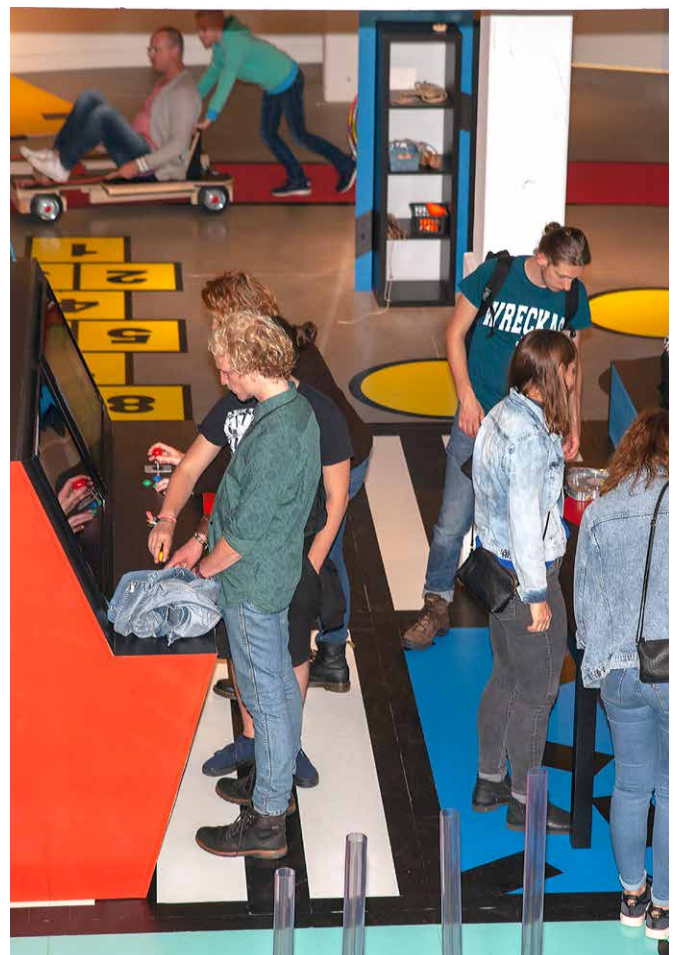
Er zijn verschillende marketingacties getest om met behulp van bijvoorbeeld kortingsacties de bezoekersaantallen en bezoekfrequentie te

verhogen. Hiervan is duidelijk, dat deze niet of nauwelijks leiden tot de gewenste groei. Hoewel het goed is om te testen wat werkt en welke middelen het meest effectief zijn, blijkt dat vooral de korte-termijn-acties weinig respons opleveren en bij voorkeur voor een langere looptijd gekozen moet worden.

Samenwerking regionaal en landelijk

Het Onderwijsmuseum werkt structureel samen met Dordrecht Marketing en culturele partners in Dordrecht. Dit wordt onder meer zichtbaar in de gezamenlijke culturele agenda en bij evenementen. In 2018 werd voor het eerst een grote campagne opgezet om het aanbod van alle Dordtse culturele instellingen onder de aandacht te brengen van inwoners van de regio Dordrecht. Daarbij is het onder meer van belang dat de verschillende publieksgroepen met elkaars aanbod in aanraking komen. Onder de noemer *Waarwasjenou?!* werden inwoners via outdoor-campagnes en social-media-campagnes aangesproken en geleid naar een website waar een teller getoond werd. Deze telde af tot het moment waarop de gezamenlijke *Dordtse Cultuurnacht* werd aangekondigd. Tijdens de Dordtse Cultuurnacht gaf het Onderwijsmuseum een *Old Skool schoolfeest*, waar ruim vierhonderd bezoekers (én de beoogde doelgroep) uit hun dak gingen. Landelijk sloot het museum aan bij evenementen, zoals de *Nationale Museumweek* en de *Open Monumentendagen*.

In de media

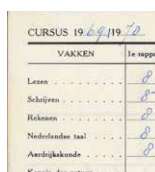
Het Onderwijsmuseum is het afgelopen jaar zeer frequent in de media verschenen. Naast publicaties over de tentoonstellingen en activiteiten deelde het museum zijn kennis over de collectie gekoppeld aan actuele maatschappelijke en onderwijs gerelateerde thema's. Televisie- en radio-items met een landelijk bereik kwamen terug in De Ochtend van 4 (KRO –NCRV), Bert met Vijf (Radio 5), Andere Tijden: Ode aan de Onderwijzer (VPRO), Jeugdjournaal (NOS), Middag aan de Maas (RTV Rijnmond) en RTV Dordrecht. Daarnaast faciliteerde het museum een live radio-uitzending van ViaCultura vanuit het Onderwijsmuseum met als hoofdthema onderwijs. Naast de museumcollega's Jacques Dane en Petra Reijnhoudt, kwamen daar gasten uit het werkveld van het onderwijs aan het woord. Publicaties in landelijke kranten (onder meer *Algemeen Dagblad*, *Nederlands Dagblad*, *Reformatorisch Dagblad* en *Telegraaf*) en regionale kranten (o.m. de rubriek Museumparels in het *Friesch Dagblad*) gaven het museum een goede zichtbaarheid onder het lezerspubliek.

Tijs van Ruiten, inmiddels oud-directeur, was vier maal te gast in de studio bij Middag aan de Maas. Het programma is rond de zomerperiode gestopt. Maar de inhoudelijke samenwerking met RTV Rijnmond krijgt een vervolg in een nieuw programma, waarin ook de koppeling met de historie en de collectie van het museum wordt gelegd. Daarnaast is er een documentaire ontwikkeld in samenwerking met RTV Dordrecht, een nieuwe versie, waarin ook de realisatie van de tuin is opgenomen. Deze documentaire wordt vanaf 2019 vertoond in het Onderwijsmuseum.

Het Onderwijsmuseum verscheen regelmatig in onderwijsvakbladen, waaronder Aob Naar School!, Didactief (vier keer een blog), Vantwaalf tot achttien. Tevens verscheen het museum in uiteenlopende doelgroep- en vakspecifieke websites, waaronder: kvlo.nl, digischool.nl, kidsproof.nl, vvv-zhz.nl, refo500.nl, generatiesopontdekking.nl en opaenoma.nl.

Online

Afgelopen jaar heeft de website van het Nationaal Onderwijsmuseum ruim 81.000 bezoeken gehad. Een stijging van ruim 13% in vergelijking met 2017. Het aantal volgers van Facebook en Twitter steeg naar verhouding minder hard dan voorgaande jaren. Aan Twitter is het afgelo-

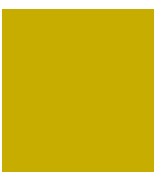
pen jaar weinig nieuwe content toegevoegd, anders dan doorplaatsingen en retweets. Ook bleek het museum in 2017 veel 'spookvolgers' erbij te hebben gekregen, die kennelijk in 2018 door Twitter zijn verwijderd. Wel is het museum in april gestart met een Instagram-account. Dat heeft in 2018 356 volgers gekregen. Met Instagram wil het Onderwijsmuseum een nieuwe, jongere doelgroep bereiken. De start van de tentoonstelling *In perspectief, de mooiste tekeningen uit de collectie* bleek een goede aanleiding. Instagram biedt de mogelijkheid om dagelijks een tekening uit de collectie te delen. Daarnaast worden bezoekers en volgers opgeroepen hun tekening te delen via #nationaalonderwijsmuseum. Na de tentoonstelling *In perspectief* zal het Instagram-account ingezet worden voor nieuwe tentoonstellingen en de depot-collectie.

In 2019 bezinnen we ons op de inzet van de social media, die het museum gebruikt. Wegens een gebrek aan menskracht worden de verschillende kanalen niet heel actief en interactief gebruikt; wellicht moeten we een aantal social-media-kanalen afstoten en de nadruk op één of twee leggen.

Communicatie - tijdschriften en publicaties

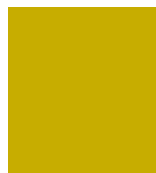
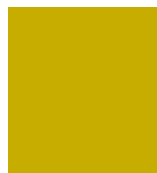
Ook in 2018 gaf het museum twee keer het eigen museumblad LESSEN uit, het eerste nummer over het Montessori-onderwijs en het tweede nummer aansluitend bij de tentoonstelling *In Perspectief*, over het tekenonderwijs. De redactie van LESSEN is in handen van een klein team vaste en vrijwillige medewerkers.

Vanuit de afdeling Collectie en Onderzoek worden regelmatig namens het museum wetenschappelijke artikelen in vaktijdschriften geschreven. Daarnaast werd voor het gedenkboek *In de regel vrij*, over het honderdjarige Ministerie van OCW, beeld en tekst geleverd.

Resultaten 2018

- Het museum streefde in 2018 naar een gemiddeld waarderingcijfer van 8.2 in het doorlopende bezoekersonderzoek. Doelstelling behaald, het museum wordt gewaardeerd met een 8.4.
- Het herhaalbezoek zou in 2018 naar 22% moeten gaan. Doelstelling behaald in bezoekers van activiteiten en randprogrammering (herhaalbezoek is 25%), maar het percentage herhaalbezoek van reguliere bezoekers stijgt minder snel dan verwacht. Veel nieuwe bezoekers weten het museum te vinden. Van de museumkaarthouders brengt 90% het museum een eerste bezoek en 10% een herhaalbezoek.
- De online nieuwsbrief wordt verstuurd naar 2500 ontvangers. Behaald: op dit moment 2556 inschrijvingen. In 2018 ging de AVG wetgeving van kracht. Abonnees moesten opnieuw toestemming geven met als gevolg dat er een lichte daling in het aantal abonnees ontstond.
- 2000 volgers via Facebook en 6500 volgers via Twitter, nieuw toegevoegd Instagram. Doelstelling niet behaald (Facebook: 1672 volgers, Twitter: 5401 volgers). Op het nieuwe socialmedia-platform Instagram meldden zich in 2018 356 volgers.
- Een vriendenvereniging met 260 landelijke leden. Doelstelling bijna behaald, de Vriendenvereniging heeft 254 leden. De Vereniging zelf voert geen actief beleid op het werven van nieuwe Vrienden.
- Doelstelling gemiddeld 3400 bezoeken per maand aan de website Onderwijsmuseum.nl. Dit streven is in 2018 ruimschoots behaald met totaal 81.000 bezoeken. Gemiddeld waren dat 6770 bezoeken per maand.
- Maandelijks redactionele aandacht bij de regionale schrijvende pers en radio en televisie. Daarbij vier maal per jaar redactionele aandacht in de landelijke schrijvende pers en twee maal per jaar redactionele aandacht bij landelijke radio of televisie. Doelstellingen ruimschoots behaald met 75 x in het nieuws, waarvan 6x landelijk, 51 x regionaal en 18 x radio en televisie. Aantal artikelen vakbladen en vermeldingen op vakspecifieke websites 41x.

Collectie, onderzoek en internationale samenwerking

Collectie

De omvangrijke collectie van het Onderwijsmuseum vormt een onuitputtelijke bron van informatie en verwondering. Zij biedt een dwarsdoorsnede van de ontwikkeling van het Nederlandse onderwijs door de eeuwen heen.

Ook in 2018 is hard gewerkt aan het verder ordenen, ontsluiten en ontzamen van de collectie. Daarbij kwamen we menigmaal voor verrassingen te staan.

Het museum heeft in 2018 de omvangrijke, nog ongesorteerde boekencollectie ontdebeld en geordend, waarbij grofweg 96 kuub boeken is afgestoten. Dat droeg bij aan de ambitie om de collectie te verkleinen. De deelcollectie tekeningen die in 2018 werd ontsloten, bleek echter weer groter dan gedacht. Het eindresultaat is wel, dat de collectie aanzienlijk kleiner is geworden dan vooraf geprognoseerd.

	Prognose 2018	Tot 31-12-2018
Omvang collectie	385.000	316.000
Geregistreerde objecten in TMS (The Museum System)	8.000	9.464
deelcollectie boeken		898
deelcollectie AV media		500
Totaal aantal objecten in TMS	123.147	124.611
Percentage totaal aantal digitaal geregistreerde objecten	25%	39%

Digitalisering collectie - tekeningen

Door een ploeg van 31 vrijwilligers wordt wekelijks gewerkt aan de invoer van collectieobjecten in het museumregistratiesysteem TMS. Daardoor ligt de digitalisering van de collectie zeer goed op schema. Er zijn bijna 1500 meer objecten ingevoerd dan de prognose voor 2018.

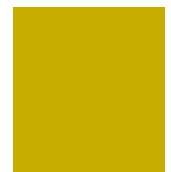
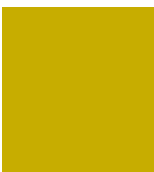
De tentoonstelling over het tekenonderwijs *In Perspectief* was een goede aanleiding om onze omvangrijk tekencollectie digitaal toegankelijk te maken. Het grootste deel van de ingevoerde collectie in 2018 bestaat dan ook uit tekeningen, die per deelcollectie de ontwikkelingen in het tekenonderwijs goed weergeven. Totaal zijn ongeveer 5000 tekeningen gedigitaliseerd, waarvan die van Ben Schasfoort de grootste was (ruim 2000 tekeningen) en de langste periode beslaat (1879 t/m 1993).

Digitalisering collectie - AV-media

In 2018 werd er daarnaast een flinke boost gegeven aan de inventarisatie en digitalisering van audiovisuele media (avm) in het onderwijs. Het betrof vooral materiaal van de N.O.F (Nederlandse Onderwijsfilm), de N.O.T. (Nederlandse Onderwijstelevisie) en het NIAM (Nederlands Instituut voor Audiovisuele Media in het onderwijs). Van zo'n tweehonderd objecten in TMS werd de annotatie gecontroleerd en indien nodig aangepast. Daarnaast werden ruim driehonderd filmstroken en diaserie gedigitaliseerd, van beschrijvingen voorzien en ingevoerd in TMS. In veel gevallen ging het om programma's, die exemplarisch zijn voor de wijze, waarop sommige onderwerpen destijds in het onderwijs behandeld werden. Enkele voorbeelden: twee filmstroken van de N.O.F: Israël (van vóór de Zesdaagse Oorlog) en Nederlandse Steenkolenmijnen (in de jaren '50), en meerdere programma's van het NIAM en de N.O.T. uit de tijd van de Koude Oorlog.

Collectie – bruiklenen

Collectiemobiliteit staat bij het museum hoog in het vaandel. Daarom hanteert het museum een ruimhartig bruikleenbeleid. In 2018 gaf het museum aan 14 instellingen, zo'n 150 objecten in bruikleen. De bruikleenverzoeken kwamen van musea, zoals het Scheepstra Kabinet in Roden, Stadsarchief Oss en Museum Slager in Breda. Ook leenden wij objecten uit aan een leerling, die deze in de klas wilde laten zien en aan TVWorks voor de opname van de *Mees Kees Quiz*.

Collectie – actualiseren van de collectie

Voor de tentoonstelling Rages werd gezocht naar oude, maar ook recente rages als Furby's en Beyblades. Deze en andere rages werden in bruikleen gegeven voor de duur van de tentoonstelling of aan het museum geschonken. Voor de tentoonstelling *In Perspectief, de mooiste tekeningen uit de collectie* ontbraken vooral recente (na 1980) tekeningen. Het museum heeft leerlingen op scholen gevraagd tekeningen te maken om deze te exposeren in de tentoonstelling. Tijdens het maken van de tekeningen is een fotograaf in de klas geweest om deze tekenlessen vast te leggen. Op deze manier heeft het museum hedendaagse tekeningen, maar ook hedendaags beeld toegevoegd aan de collectie.

Collectie – depotbeheer

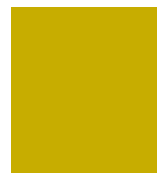
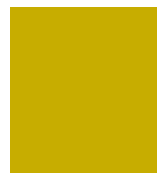
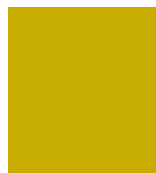
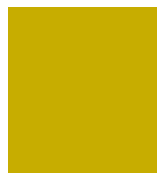
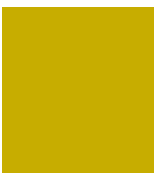
Door een medewerker en een vaste groep vrijwilligers wordt wekelijks in het Stadsdepot (geklimatiseerd depot) gewerkt om de collectie van het museum op orde te brengen en waar mogelijk af te stoten. In 2018 is gewerkt aan de deelcollecties lezen, tekenen en audio- visuele media.

In het depot Trivire te Zwijndrecht, de plek waar collecties binnenkomen en uitgezocht worden, is in 2018 de boekencollectie ontdebeld. Zo'n 96 m³ boeken is afgestoten, een klein deel heeft een nieuwe bestemming gevonden. Daarmee heeft het museum weer fysiek ruimte gecreëerd in het depot voor toekomstige schenkingen.

Collectie – schenkingen

De toenemende bekendheid van het museum zorgt voor een gestage stroom aan ter schenking aangeboden objecten. Gemiddeld krijgt het museum per week ca. twaalf schenkingen aangeboden (variërend van een enkel object tot omvangrijke collecties). Het aanbod van objecten bereikt ons via verschillende kanalen. Telefonisch, via de infobox van het museum, via de website (40x). Soms komt men de schenking gewoon onverwacht afleveren aan de ontvangstbalie van het museum.

Bij de afweging voor het aannemen van de collectie hanteert het museum een aantal criteria: is er een persoonlijk verhaal verbonden aan het object, wat is de uniciteit van het object, verhoogt het object de waarde van onze huidige collectie? Elke schenking vraagt dus toch tijd om een goede afweging te maken. Maar dit zorgde er in 2018 wel voor, dat de collectie van het museum wederom met een aantal bijzondere objecten verrijkt werd.

Inderdaad, iedere schenking heeft een verhaal. Zo werd in 2018 via het Dordrechts Museum en Vereniging Rembrandt een schilderij van H.M. Krabbé aangeboden. Het betreft een schilderij van een schooltje in New York in 1883. Na overleg is besloten de schenking te accepteren, omdat het een Nederlandse kunstenaar betreft en het schilderij een goed universeel beeld geeft van een schoolsituatie. In 2019 zal een goede plek voor het schilderij gezocht worden, zodat het voor publiek toegankelijk is.

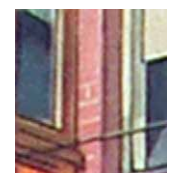
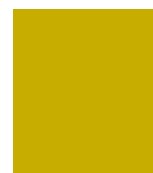
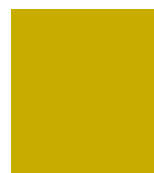
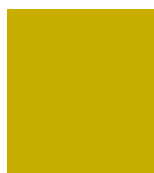
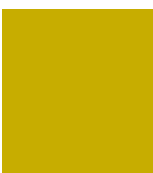
Collectie - vraagbaakfunctie

Wekelijks komen er vragen over de collectie. Bijvoorbeeld vragen over de historische collectie Malmberg. Meestal kunnen deze vragen direct beantwoord worden. In een enkel geval willen geïnteresseerden de collectie in komen zien op de studiezaal. Hier zijn voor de bezoekers geen kosten aan verbonden. Er zijn ook vragen die wij niet altijd zelf kunnen beantwoorden. Wij vragen dan hulp via onze website en sociale media.

Onderzoek

De grote collectie van het museum biedt voor velen aanknopings- of vertrekpunt voor onderzoek, werkstukken of promoties. Hoofd Collectie en onderzoek Jacques Dane is als co-promotor verbonden aan een onderzoek over de geschiedenis van het schoolhoofd (Tilburg University) en tevens aan een onderzoek over geschiedenismethoden in Nederland en Engeland tussen 1920 – 2010 (EUR). Daarnaast zat hij in de leescommissie van Janneke van der Veer, die promoveerde op meisjesboekenauteur Diet Kramer (Open Universiteit).

Jacques Dane werkte in 2018 daarnaast aan de biografie van W.G. van de Hulst, met een bijdrage van het Letterenfonds en adviseerde en begeleidde negen studenten, onderzoekers en journalisten bij bronnenonderzoek voor de totstandkoming van werkstukken of artikelen. Ook droeg hij bij aan de ontwikkeling van de *Canon van het Speciaal Onderwijs* (in de maak).

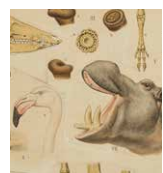
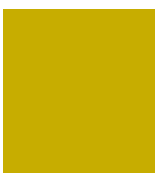

Internationalisering

Het Onderwijsmuseum onderhoudt nauwe contacten met haar buitenlandse collega's. Samen met het Deutsches Institut für Internationale Pädagogische Forschung (DIPF) te Berlijn en de Pedagogische Bibliothek van de Royal Danish Library te Kopenhagen ontwikkelt het museum een website over de geschiedenis van het aardrijkskunde-onderwijs in Europa. In navolging van de internationale website over historische schoolplaten – www.historywallcharts.eu – staat op deze website de wijze, waarop het schoolvak aardrijkskunde in de loop der tijd aanschouwelijk werd gemaakt. Het gaat hier om een langjarige samenwerking.

Op 29 en 30 juni 2018 was het Onderwijsmuseum vertegenwoordigd op een door het Schulmuseum Bremen georganiseerd congres over onderwijscollecties. Het onderwerp van de lezing ging over de periode, waarin de Nederlandse onderwijsillustrator Cornelis Jetses in Bremen werkte. In die stad bezocht hij de plaatselijke kunstacademie en was hij werkzaam voor historieschilder Arthur Fitger. In deze periode – rond 1900 – illustreerde Jetses ook een zogenaamde Bremer Fibel, een boekje voor het aanvankelijk leesonderwijs.

Samen met DIPF organiseerde het Onderwijsmuseum op 28 augustus een workshop over het onderwerp *Picture Archives and the Emergence of Visual History of Education*. Deze workshop was een zogenaamde preconference van ISCHE (International Standing Conference for the History of Education), die ook in 2018 in Berlijn werd gehouden. In twaalf lezingen werden picturale deelcollecties van universiteiten en onderwijsmusea voor het voetlicht gebracht. Wat is de pedagogisch-historische waarde van deze collecties? Hoe kunnen deze bronnen geanalyseerd worden? Hoe kunnen deze collecties bekend worden gemaakt onder een breder publiek dan alleen vakgenoten? Vanuit het Onderwijsmuseum werden presentaties gegeven over de collectie Oud Goud (het beeldarchief van de onderwijsuitgeverijen Wolters en Noordhof) en de collectie Bijbelse schoolplaten.

Verdienvermogen

Partners en sponsors

Het Onderwijsmuseum onderhoudt een warme band met haar partners. Naast het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de gemeente Dordrecht, die het museum met een jaarlijkse subsidie ondersteunen bij de uitvoering van haar kerntaken, heeft het museum een aantal grotere en kleinere partners, die het museum steunen met een jaarlijkse bijdrage en in ruil daarvoor een aantal tegenprestaties ontvangen. De belangrijkste tegenprestatie is over het algemeen het beschikbaar stellen van ruimten in het museum, gratis toegangskarten voor relaties, vermeldingen in communicatie-uitingen en uitnodigingen voor speciale ontvangsten. In 2018 was Noordhoff Uitgevers onze grootste partner.

Zakelijke verhuur

De drie zalen van het Onderwijsmuseum worden regelmatig verhuurd of ter beschikking gesteld aan partners van het museum. In 2018 gebeurde dat 76 keer en dat leverde een positieve bijdrage aan het verdienvermogen van het museum. De gasten kwamen in 2018 wederom hoofdzakelijk uit de hoek van het onderwijs, maar ook regionale partijen als de gemeente Dordrecht, het bureau Drechtsteden en de provincie wisten de gastvrijheid en de culturele ambiance op waarde te schatten. Een toenevend aantal opdrachtgevers zien we gelukkig regelmatig terug.

Museumcafé

Het museumcafé van het Onderwijsmuseum is ook toegankelijk voor publiek, zonder dat men een kaartje voor het museum hoeft te kopen. Alhoewel het niet geheel te controleren is, maakt ongeveer 75% van de bezoekers gebruik van het museumcafé, met een gemiddelde besteding van € 4,00 per bezoeker. Ook dat leverde in 2018 een positieve bijdrage aan het verdienvermogen van het museum.

Museumshop

De museumshop van het museum biedt een bescheiden aanbod van producten die aansluiten bij de doelgroepen en tentoonstellingen van het Onderwijsmuseum. Op het gebied van uitstraling en assortiment valt er nog wel wat te verbeteren aan de shop. Maar gezien het feit dat deze taak 'erbij' wordt gedaan door één van de toch al druk bezette vaste medewerkers, zijn we niet ontevreden over de omzet van het afgelopen jaar. Vooral de bezoekers van *Van het Naadje en de Kous* kochten ruim in. Ook rond Sinterklaas en Kerst noteerden we een hogere omzet.

Organisatie en gebouw

Personeel: vast, vrijwillig, tijdelijk

Vast personeel

In 2018 vond er een aantal wisselingen onder het vaste personeel plaats. In het voorjaar mochten we allereerst een nieuwe educator verwelkomen. Twee mensen (1,5 fte) vielen vanaf juni en september uit wegens langdurige ziekte, waaronder directeur Tijs van Ruiten. Deze kondigde al eerder zijn vertrek bij het museum aan per 31 december 2018.

Dat betekent, dat het museum eind 2018 met 7,4 fte aan vast personeel de werkzaamheden uitvoerde (8,9 fte aan het begin van het jaar). In feite was de spoeling nog dunner, omdat, net als in 2017, één medewerker (0,9 fte) voor ongeveer 0,6 fte gedetacheerd werd bij de Commissie De Winter (onderzoek naar geweld in de jeugdzorg). Dat legde een verdere druk op de organisatie. Mede door de hoge werkdruk en de veelheid van prioriteiten was er in 2018 nauwelijks tot geen ruimte voor scholing of het bijwonen van congressen en studiedagen.

Vrijwilligers

Het Nationaal Onderwijsmuseum is een ware mengelmoes van personen. Leeftijd, herkomst, of achtergrond zijn niet belangrijk. Iedereen voegt iets toe aan de identiteit en ook de missie van het museum, of het nu specifieke kennis, ervaring in het onderwijs of een sterk gevoel van gastvrijheid is. Onderwijs is van iedereen. Dat toont onze organisatie ook door iedereen die een actieve bijdrage wil leveren, te verwelkomen.

In 2018 is de vrijwilligersorganisatie gegroeid tot gemiddeld 95 personen, met een gemiddelde leeftijd van 52 jaar. Onze vrijwilligers hebben verschillende achtergronden en komen uit heel diverse milieus. Samen besteden zij wekelijks ongeveer 10,5 fte van hun tijd aan het museum. Door een beheerste en constante in- en uitstroom is dit niveau het gehele jaar behaald.

In het meerjarenbeleidsplan spreken we van een optimum aantal vrijwilligers. Onder dat optimum kan het museum niet al zijn taken verrichten; boven dat optimum vormen de vrijwilligers een te zware belasting voor de professionele organisatie. Door te anticiperen op mogelijke behoeften van zowel de vrijwillige organisatie als de professionele organisatie, hebben we via meerdere lokale en landelijke online platformen in de vraag kunnen voorzien. Zo is dit jaar een nieuwe groep 'tuinvrijwilligers'

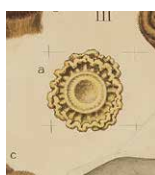
opgericht. Die groep zal voortaan onze in 2018 aangelegde tuin verzorgen en bijhouden. Ook zijn de eerste stappen gezet voor het creëren van een groep vrijwilligers op oproepbasis.

Onze samenwerking met het Erfgoedhuis Zuid-Holland en het Vrijwilligershuis Drechtsteden, zorgde er ook in 2018 voor, dat wij onze vrijwilligers de mogelijkheid konden bieden om zich te blijven ontplooiën en verdiepen in nieuwe vaardigheden. Wij vergroten daarmee de aanwezige kennis in het museum, maar versterken ook de positie van onze werkzoekende groep vrijwilligers op de arbeidsmarkt. Wij zijn en blijven een lerende organisatie en zien dit als onze maatschappelijk verplichting. Een prachtig resultaat van dit beleid is dat 14 van de 39 werkzoekende vrijwilligers in het Onderwijsmuseum in 2018 een betaalde baan heeft gevonden. Dit waren mensen in een herintredingsproject, met sociale problematiek of op zoek naar een nieuwe uitdaging.

Op het gebied van het vrijwilligersbeleid hebben we ook in 2018 onze horizon verbreed. Tweemaal per jaar organiseert het SSKW Dordrecht, in samenwerking met het Onderwijsmuseum en andere culturele instellingen, een vergadering voor vrijwilligerscoördinatoren. Het doel is om gezamenlijk successen en uitdagingen te bespreken op het gebied van vrijwillige participatie. Vanaf 2018 is dit overleg verbreed naar de regio Drechtsteden, waardoor de impact en de potentiële toegevoegde waarde vergroot is. 'Samen sterk' is niet alleen intern een kwaliteit van het Onderwijsmuseum. Door samen te werken met andere culturele instellingen, zorgen we ervoor dat we actief en professioneel kunnen anticiperen en reageren op veranderingen en trends in de samenleving. In 2018 heeft dit geleid tot het herzien van het attentiebeleid en het formuleren van een beleid voor het begeleiden van vrijwilligers met sociale uitdagingen.

Tijdelijk: stagiaires, afstudeerders

2018 was wederom een goed stagejaar. De doelstelling van het museum is zeker ook om het onderwijs van nu naar binnen te halen en ermee in contact te blijven. Daarom hechten we er aan om jaarlijks aan studenten van verschillende opleidingen een stageplek te bieden, variërend van één week tot een heel schooljaar. Daarnaast bieden we ook altijd leerlingen uit het voorgezet onderwijs een maatschappelijke stage. Het Onderwijsmuseum is een erkend leerbedrijf voor een breed scala aan beroepsopleidingen.

Zo was er de voortzetting van de vaste samenwerkingsovereenkomst met het roc DaVinci College. Daarbij liep onder begeleiding van een docent wekelijks een groep van ongeveer 15 studenten van de opleiding Leisure en Recreatie/Facilitair in het museum stage. Bovendien hadden we drie stagiairs op individuele basis in het museumcafé (opleiding Horeca) en één stagiair van de opleiding Marketing en Communicatie. Twee studenten van de opleiding productpresentatie van het Grafisch Lyceum Rotterdam liepen daarnaast hun stage bij het museum.

Op HBO niveau hadden we twee studenten van de Hogeschool Rotterdam (Cultureel maatschappelijke vorming) en één van de Reinwardt Academie, die in het kader van haar tweedejaars stage een actieve bijdrage leverde aan de tentoonstelling In Perspectief. Daarnaast hadden we één masterstudent Crossover Creativity van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht. Twee leerlingen uit het voorgezet onderwijs deden bij ons hun maatschappelijke stage.

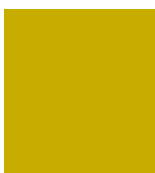
Raad van Toezicht Onderwijsmuseum

De Raad van Toezicht van het Onderwijsmuseum kwam in 2018 vijf keer bij elkaar. Bij haar afwegingen hanteert en onderschrijft de Raad van Toezicht de Governance Code Cultuur. Deze biedt een normatief kader voor goed bestuur en toezicht in culturele organisaties.

In 2018 bestond de Raad van Toezicht in ongewijzigde samenstelling uit:

- Toine Maes, algemeen directeur / bestuurder Kennisnet (voorzitter per 8 september 2016).
- Bert Boer, algemeen directeur / bestuurder Maritiem Museum.
- Annet Kil, voorzitter College van Bestuur Gooise Scholen Federatie.
- Fauzia Mahomed Radja, directeur en oprichter van FM Consultancy, adviesbureau op het gebied van strategisch management en bestuurslid bij VNO-NCW West VrouwenNetwerk.
- Léon Peeters, arbeidsrecht- en pensioenadvocaat bij Ten Holter/ Noordam advocaten.
- Peter Vrancken, voorzitter van het College van Bestuur van het ROC Da Vinci College.

Onderwerpen die in 2018 bij de Raad van Toezicht op de agenda stonden waren, naast de behandeling van de jaarstukken en het jaarplan, de invoering van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) per 25 mei 2018 en de rol en mogelijkheden van de Vriendenvereniging van het museum.

De tweede helft van het jaar stond in het teken van het aanstaande vertrek van directeur Tijs van Ruiten per 31 december 2018. Onderwerpen in deze sfeer waren het ontwikkelen van een nieuwe visie op de toekomst van het museum en het daarbij behorende profiel van een opvolger, de financiële positie van het museum en de nog af te handelen projecten.

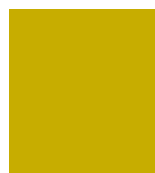
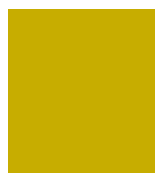
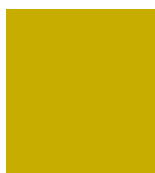
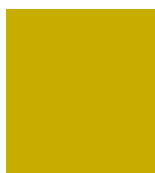
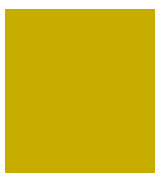
De directie was tot half september 2018 in handen van Tijs van Ruiten. Nadien nam Petra Reijnhoudt deze functie waar, wegens ziekte van Van Ruiten. Zij is inmiddels (per 1 april 2019) tot directeur van het Nationaal Onderwijsmuseum benoemd.

Gebouw De Holland

Gebouw De Holland straalde in 2018 nog steeds in al zijn monumentale pracht. Er waren geen grote mankementen. Verbeterpunt is dat de in het gebouw opgenomen WKO-installatie nu op afstand 'uitgelezen' wordt door het installatiebedrijf; kleine storingen in het warmte-koude-systeem kunnen nu snel en op afstand verholpen worden.

Het langjarige project om een replica van de schoorsteen op gebouw De Holland terug te brengen, kwam ook weer een stapje verder. In samenwerking met groepen studenten van het Da Vinci College (Lassen/metaal) en de Hogeschool Rotterdam (Engineering) zijn bijna alle onderdelen van de schoorsteen nu gereed of berekend en doorgerekend. In 2018 werd gewerkt aan de belettering van de schoorsteen (ontwerp en verlichting). Een grote verbetering ten opzichte van 2017 is de aanleg van de tuin rondom gebouw De Holland. Met een extra subsidiebedrag van de gemeente en aanpassing van het oorspronkelijke ontwerp werd uitvoering van het plan haalbaar. Op 1 april was de door DELVA Landscape Architecture ontworpen wilde tuin binnen strakke kaders gereed. Een en ander werd gevolgd door RTV Dordrecht; de tv-zender maakte regelmatig een (dronne-) reportage. De hete zomer van 2018 betekende een aanslag op het jonge groen (niet alles heeft de zomer overleefd). Maar de steeds groter groeiende groep vrijwilligers die de tuin onderhoudt is er in geslaagd om de schade te beperken.

Op de valreep van 2019 is ook definitieve opdracht gegeven voor de aanlichting van het gebouw De Holland. Half februari 2019 werden de werkzaamheden verricht. De entree van het museum, de beeldengroep en de commissarissenkamer worden nu dagelijks in de avond aangelicht.

Informatieraster 2018

Bezoekers	Resultaat 2016	Resultaat 2017	Prognose 2018	Resultaat 2018
Aantal bezoekers museum Dordrecht	31.684*	31.582	33.000	30.563
Aantal bezoekers aan externe tentoonstellingen en activiteiten	6.781	8.015	20.000	21.546
Uren open voor publiek	2780 uur	2780 uur	2780 uur	2780 uur
Tentoonstellingen en projecten				
Omvang tentoonstellingen	1.500m2	1.500m2	1500m2	1500 m2
Tijdelijke tentoonstellingen en projecten	1	3	4	6
Aantal tentoonstellingen extern	3	3	3	2
Educatie en platform				
Aantal groepen kinderen, jongeren en jongvolwassenen	192	278	250	382
Aantal instaprondleidingen	100	100	100	112
Aantal docentendagen	4	4	4	1
Aantal gastlessen	20	45	50	41
Aantal lezingen, symposia en bijeenkomsten	20	40	25	27
Aantal bijeenkomsten van/en in samenwerking met derden	20	60	70	76
Vakantieactiviteiten				
Aantal deelnemers vakantie-activiteiten	1200	1200	1500	518 +
Collectie en bibliotheek				
Omvang collectie	350.000	390.000	385.000	316.000
Geregistreerde objecten in TMS	21.775	6.523	8.000	9.464
Percentage aantal digitaal geregistreerde objecten	20%	25%	31%	39%
Collectiemobiliteit				
Aantal bruiklenen		10	15	14
Marketing en communicatie				
Waarderingscijfer bezoekersonderzoek	8.0	8.0	8.2	8,4
Herhaalbezoek	20%	32%	22%	25%
Ontvangers online nieuwsbrief	2.763	2833	2500	2556
Volgers Facebook	1.505	1547	2000	1672
Volgers Twitter	4.027	4200	7000	5401
Volgers Instagram			-	356
Unieke bezoekers website per maand	4.506	4149	3400	6770
Personeel en organisatie				
Aantal medewerkers in dienst Stichting	12 (8.7 fte.)	12 (9.2 fte.)	12 (8.8 fte.)	8,9 fte
Aantal vrijwilligers	85 (12 fte.)	80 (12.0 fte.)	90 (13.5 fte.)	95 (10,5fte.)
Aantal museumdocenten	15	12	15	13
Aantal stagiairs en maatschappelijke stages	25 (5.0 fte.)	25 (5.0 fte.)	25 (5.0 fte.)	27
Financiën				
Subsidie gemeente Dordrecht	300.000	300.000	300.000	300.000
Subsidie ministerie OCW 2016	550.000	550.000	550.000	550.000
Eigen inkomsten entree, verhuur, winkel, horeca etc.	358.000	339.000	350.500	418.170
Percentage gebruikers museumcafé en winkel	55%	60%	60%	75%

Verkorte jaarrekening 2018

Baten

Opbrengst museum	
Entreegelden	€ 136.845,00
Opbrengst horeca	€ 116.203,00
Opbrengst zaalverhuur	€ 22.724,00
Donaties	€ 12.576,00
Detachering personeel	€ 132.216,00
Overige opbrengsten	€ 52.789,00
Subtotaal	€ 473.353,00

Subsidies van overheden	
Ministerie van OCW	€ 550.000,00
Gemeente Dordrecht	€ 300.000,00
Gemeente Dordrecht, tuin/ aanlichting gebouw	€ 70.000,00
Subtotaal	€ 920.000,00

Sponsoring en partners € 16.000,00

Totale baten € 1.409.353,00

Resultaat € -14.411,00

Resultaatbestemming

Toevoeging algemene reserve	€ 1.974,00
Bestemmingsreserve onttrekking	€ -54.854,00
Bestemmingsreserve tentoonstellingen	€ 29.854,00
Toevoeging egalisatie reserve	€ 8.615,00

€ -14.411,00

Lasten

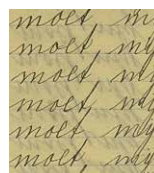
Besteed aan activiteiten	
Presentatie	€ 97.291,00
Collectie	€ 12.960,00
Educatie	€ 30.708,00
Marketing en communicatie	€ 41.685,00
Subtotaal	€ 182.644,00

Uitvoeringskosten	
Personeelskosten	€ 567.922,00
Afschrijvingen	€ 34.487,00
Huisvestingskosten	€ 487.424,00
Algemene uitvoeringskosten	€ 96.104,00
Inkopen	€ 55.183,00

Subtotaal € 1.241.120,00

Totale lasten € 1.423.764,00

42

Vooruitblik 2019

Inkomsten:

Subsidies	Ministerie van OCW	550.000	
	Gemeente Dordrecht	309.750	
			859.750,00
Entregelden ex. BTW			141.000,00
Horeca inclusief catering zaalhuur			85.000,00
Winkel			15.000,00
Donaties/sponsoring			16.000,00
Zaalverhuur			20.000,00
Inkomsten uit externe opdrachten, bruiklenen, fotografie, enz			8.000,00
Bijdrage Vrienden museum			4.000,00
Fondsenwerving			15.000,00

1.163.750

Uitgaven

Personeelskosten		531.000,00
Huisvestingskosten		405.000,00
Algemene kosten		78.000,00
Kosten accountant en salarisadministratie		17.000,00
Afschrijvingen inventaris en hardware		10.500,00
Afschrijving museale bouwkundige inrichting en presentaties		26.500,00
Collectie		6.000,00
Marketing		40.000,00
Presentatie		15.000,00
Educatie		34.750,00

1.163.750

Overschot/ tekort

0

